

פתרון הבחינה בתנ"ך יחידה חמישית - מועד קיץ 2009

שאלונים: 001102, 205

מוגש על-ידי: דנית בר-אור, חוה צדוק וגליה סמו

מורות לתנ"ך ברשת בתי הספר של יואל גבע

פרק ראשון

על הנבחן לענות על שתיים מהשאלות 1-3

שאלה מספר 1 – סיפורי אבות

סעיף א'

(1) השינוי ביחסה של הגר לשרי: לאחר שהגר הרתה היא החלה לזלזל בשרי. ההסבר של רש"י לשינוי זה: הגר הרגישה עליונות לאחר שהרתה בקלות, לעומת שרי שהתקשתה להרות במשך שנים.

ההנחה שעליה מתבסס שינוי זה: השינוי מתבסס על ההנחה שהריון ניתן לאישה על צדיקותה, ואם אינה יכולה להרות- סימן שאינה צדקת. על כן הגר בזה לשרי, כיוון ש"הבינה" שאינה צדקת.

(2) החטא של שרי היה שענתה את הגר. החטא של אברהם היה שהניח לשרי לענות את הגר. הם נענשו על חטאיהם בכך שעל עינויה של הגר הם נענשו בעינוי שיסבלו צאצאיהם מידי צאצאי הגר.

סעיף ב'

(1) שרה מנמקת את דרישתה לגרש את הגר וישמעאל- "כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני עם יצחק"- היא אינה מעוניינת שישמעאל (שהוא בן של שפחה) יחלוק ברכוש עם מות אברהם. יצחק הוא בן גברת הבית והוא צריך לרשת את הרכוש. ה' מצדיק את דרישתה באומרו: "כי ביצחק ייקרא לך זרע". יצחק הוא היורש האמיתי שלך.

(2) גילויי אהדה לישמעאל או להגר :

במידה והשאלה מתייחסת לקטע מפרק כ"א, הדוגמאות הן :

- פסוק 14 : תיאור היציאה של הגר וישמעאל המגורשים- תיאור הגר הנושאת על שכמה את ישמעאל מדגיש את האומללות ואת חולשתם וחוסר האונים של הגר וישמעאל.
- פסוק 14 : אזכור התעיה של הגר במדבר באר שבע- הסכנה בה היא וישמעאל נמצאים, הצגתה כדמות שתועה במדבר.
- פסוק 15 : המים נגמרים והגר משליכה את ישמעאל תחת אחד השיחים- הצגתו של ישמעאל כעומד למות, ציון הסיטואציה שבה נמצאת הגר : אם העומדת לראות במות בנה.
- פסוק 16 : הגר מתיישבת מרחוק כדי לא לראות במות הילד- אותו הסבר כמו בדוגמה הקודמת.

במידה והשאלה מתייחסת לקטע מפרק ט"ז, הדוגמאות הן :

- פסוק 7 : "וימצאה מלאך ה' על עין המים..." - מלאך ה' מתגלה להגר, דבר המעיד על אהדתו של ה' כלפי הגר ומצבה.
- פסוק 10 : "... הרבה ארבה את זרעך ולא יספר מרב" - מלאך ה' מבטיח שכר להגר בעקבות מצוקתה בהווה.
- פסוק 11 : "... וקראת שמו ישמעאל כי שמע ה' אל עניך" - מלאך ה' מודה שה' מודע לסבלה של הגר.
- פסוק 11 : "... והוא יהיה פרא אדם ידו בכל ויד כל בו" - מלאך ה' מבשר להגר על תכונותיו העתידיות של ישמעאל, אותן ניתן להבין על דרך החיוב : אדם רב פעלים וכשרונות, מצליח ומוכשר בתחומים רבים.
- פסוק 11 : "... ועל פני כל אחיו ישכן" - ישמעאל ישלוט על משפחתו וצאצאי אחיו.

שאלה מספר 2- סיפורי אבות

סעיף א'

עקדת יצחק מסמלת עבור עם ישראל את הנכונות למות על קידוש השם, את סבך הצרות והמצוקות של עם ישראל (המסומלות בסבך שבו מצא אברהם את האיל), ואת זכות האבות של עם ישראל על ארץ ישראל עקב הנכונות של יצחק (אבי האומה) להיעקד ושל אברהם לעקוד.

סעיף ב'

- (1) אברהם ענה ליצחק, שהוא נבחר להיות הקורבן לה'. יצחק הגיב באמירה ובמעשה: באמירה שצר לו על אמו- שתצטער צער רב על מותו, ובמעשה- בנכונות ללכת עם אברהם ולהיעקד.
- (2) חידת יצחק באה לידי ביטוי בשאלה: "ואיה השה לעולה?" הדו-ממדיות מתבטאת בכך שאברהם אינו עונה ליצחק תשובה מוחלטת, אלא מעורפלת-אלוהים יבחר, אלוהים יחליט. כרגע לא ברור מה תהיה התוצאה, כלומר לא ברור אם יצחק ייעקד או שיימצא קורבן אחר.

שאלה מספר 3 – מעמד האישה

סעיף א'

- (1) עזרא מביע התנגדות נמרצת לנישואים לנוכריות. ראיות מן הכתוב:
  - פסוק 1: "לא נבדלו העם... מעמי הארצות כתועבותיהם לכנעני, החתי..."- הנישואין לנוכריות נתפשים כתועבה.
  - פסוק 2: "והתערבו זרע הקודש בעמי הארצות ויד השרים... הייתה במעל הזה"- הנישואים עם נוכריות נחשבים לערבוב של קודש בטומאה, ומעשה זה מכונה "מעל".
  - פסוקים 3-10: כל דוגמא מפסוקים אלה, אשר תתאר את תפילתו של עזרא לה', את פעולותיו המציינות אבל ואת העצב שהוא חש על מעשי העם בתחום זה- תתקבל.
- (2) שני עניינים הנזכרים גם בדברים ז' וגם בעזרא ט':
  - נזכרים עמי כנען, בהם החתי, האמורי ועוד.
  - נזכר האיסור לחתן את בנות ישראל עם בני עמים נוכריים, ולהיפך.

סעיף ב'

שלוש ראיות לנכונות לקבל את רות ולראות בה חלק מעם ישראל:

- השוואת רות לאמהות האומה, רחל ולאה (פסוק 11).
- איחולים לבועז שיקים משפחה לתפארת כתוצאה מנישואיו לרות (פסוק 11).
- השוואת נישואיהם של בועז ורות לנישואי יהודה ותמר (פסוק 12).
- האמירה שה' נותן לרות הריון, מה שמעיד על היותה רצויה בעיני ה' (פסוק 13).
- השבח לרות: היא טובה יותר משבעה בנים (פסוק 15).
- הרשימה הגיניאולוגית שמבהירה שבנם של רות ובוועז הוא סבו של דוד (פסוק 17). דבר זה מבהיר שהנישואין היו רצויים, ורות, אם סבו של דוד, נחשבת לחלק מעם ישראל.

פרק שני

על הנבחן לענות על שלוש מהשאלות 4-8

שאלה מספר 4 – סיפורי אבות

סעיף א'

בעוד שיצחק אמר לעשו שברצונו לברכו לפני מותו, רבקה הוסיפה שהברכה היא מלפני ה'. באמצעות תוספת זו מדגישה רבקה את חשיבותה של הברכה בפני יעקב.

סעיף ב'

- (1) לפי רש"י, תשובת יעקב עוררה את חשדו של יצחק, משום שעשו אינו נוהג להזכיר את שם ה' בדבריו.
- לפי רמב"ן, תשובת יעקב עוררה את חשדו של יצחק, משום שקולו לא היה זהה לקולו של יעקב.
- (2) פסוק 22 תומך הפירושו של רמב"ן, משום שבפסוק זה אומר יעקב: "הקול קול יעקב והידיים ידי עשו", כלומר יצחק זיהה את הקול כקולו של יעקב ולא של עשו.

שאלה מספר 5 – סיפורי אבות

סעיף א'

(1) הנדר של יעקב בפרק כ"ח היה שאם ה' יהיה עימו, ישמור עליו בדרך בה הוא הוא הולך, יספק לו מזון ולבוש, והוא יזכה לשוב חזרה אל בית אביו, אז הוא יהפוך את ה' לאלוהיו, המצבה שהציב בבית אל תהיה לו לבית ה', ומכל הרכוש שיצבור יעניק מעשר (10%) לה'.

(2) שתי הראיות לכך שיעקב קיים את נדרו:

- יעקב מבקש מבני משפחתו להסיר מתוכם את העבודה הזרה, אלוהי הנכר, משמע הוא מקבל על עצמו את האמונה בה' בלבד: "הסירו את אלוהי הנכר אשר בתוכם והטהרו... ואעשה שם מזבח לאל העונה אותי..." (פסוק 3).
- יעקב בונה מזבח לה' בבית אל- בונה בית לה' כמו שהבטיח: "ויבן שם מזבח לה' ויקרא למקום בית אל..." (פסוק 7).

סעיף ב'

משמעות שינוי השם יעקב על פי זקוביץ הוא תיקון לדמותו של יעקב. שמו של יעקב בא מן השורש ע.ק.ב שפירושו לרמות, שכן ידוע שיעקב רימה את עשיו ואת אביו יצחק. בשמו החדש, ישראל, יש תיקון לדמותו שכן יש הגוזרים אותו מן השורש י.ש.ר- ההפך מרמאי.

שאלה מספר 6 – מעמד האישה

סעיף א'

שתי הראיות הן:

- "ויהי בערב ויקח את לאה בתו ויבא אותה אליו ויבא אליה" (פסוק 23)- לבן במכוון נותן את לאה ליעקב לאישה במקום את רחל, ומכאן שרימה אותו בכוונה תחילה.
- "ויאמר לבן לא יעשה כן במקומנו לתת הצעירה לפני הבכורה" (פסוק 26)- לבן טוען כי לא נהוג להשיא את הבת הצעירה לפני הבת הבכורה, ומכאן שידע שאין הוא מתכוון להשיא את רחל ליעקב כפי שהבטיח.

סעיף ב'

לפי המדרש, יעקב טען כלפי לאה, שהוא קרא לה רחל, והיא ענתה לו בשמה. כלומר, הוא מאשים אותה בכך שהתחזתה לרחל. לאה משיבה שהיא נהגה כפי שהוא נהג: כאשר אביו קרא לו עשו והוא ענה לו בשמו, כלומר התחזה לעשו. לפי המדרש עקרון הענישה שהופעל על יעקב הוא מידה כנגד מידה.

שאלה מספר 7 – מעמד האישה

סעיף א'

(1) מטרות הייבום:

- להקים זכר למת- הצאצא הנולד מנישואי הייבום ייחשב לבנו של הנפטר: "והיה הבכור אשר תלד יקום על שם אחיו המת ולא יימחה שמו מישראל".

(2) העניינים:

- "ועלתה יבימתו השערה אל הזקנים"- לאלמנה יש זכות להציג את ענייניה בפני השופטים.
- "לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר"- הגנה על האלמנה וזכויותיה, נסיון להשאירה בתוך המשפחה.
- "ונגשה יבמתו... וחלצה נעלו מעל רגלו וירקה בפניו.. (פסוק 9)- זכותה של האשה להיות משוחררת מהמשפחה, באם אחי בעלה מסרב לייבמה. כמו כן, בטקס המשפיל שעובר סרבן הייבום אפשר לראות הגנה על כבודה של האלמנה.

סעיף ב'

הבדלים:

- חליצה מול שליפה- בדברים כ"ה חליצת הנעל מסמלת השפלת הגבר שמסרב לייבם. בימי מגילת רות, שליפת הנעל מסמלת העברת בעלות.
- ייבום מול גאולה- בדברים כ"ה, החוק עוסק בייבום בלבד, ואילו במגילת רות נוספת על הייבום גאולת הקרקע.
- זהות היבם- בדברים כ"ה רק האח יכול לייבם, ואילו במגילת רות כל קרוב משפחה יכול לייבם.

נקודות דמיון :

- בשני הכתובים הטקס מתקיים בפני זקני העיר.
- בשני הכתובים אחת המטרות היא להמשיך את שם המת.
- בשני המקרים הנעל משמשת בתפקיד סמלי בטקס.

שאלה מספר 8 – מעמד האישה

הסבר הטענה והדגמתה מתוך הסיפור על אביגיל :

ניהול וכיוון השיחה בהתאם לתכליתה :

- "נבל כי שמו כן הוא נבל שמו ונבלה עמו" (פסוק 25) - אביגיל מכפישה את נבל, ומבקשת מאוד לא לשים לב אליו, מטרתה לגרום לדוד לחזור בו מרצונו להשמיד את כל בית נבל.
- "חי ה' וחי נפשך אשר מנעך ה' מבוא בדמים והושע ידך לך" (פסוק 26) - אביגיל טוענת שנשלחה על ידי ה' למנוע מדוד להשמיד את בית נבל, וזאת על מנת לשכנעו לחזור בו.
- "ולא תהיה לך לפוקה ולמכשול.. ולשפוך דם חינם" (פסוק 31) - אביגיל מנבאת לדוד שהוא עתיד למלוך, ומייעצת לאין זה ראוי להרוג את נבל וביתו, שמא הרצח הזה יהווה מכשול למלכותו העתידית.
- "וזכרת את אמתך" (פסוק 31) - אביגיל מבקשת מדוד שיזכור אותה לטובה ויגמול לה על כך, ובכך דואגת לעצמה.

שימוש בלשון מליצית :

- "והייתה נפש אדני צרורה בצרור החיים" (פסוק 29) - אביגיל מדמה את החיים לכיס (צרור), ומאחלת לו שתמיד יהיה מצוי בין החיים.
- "ואת נפש איביך יקלענה בתוך כף הקלע" (פסוק 29) - אביגיל מאחלת לדוד הצלחה מול אויביו שיושלכו וימותו, כפי שמשליכים אבן מכף הקלע.

הסבר הטענה והדגמה מתוך הסיפור על האשה התקועית :

ניהול וכיוון השיחה בהתאם לתכליתה :

- "עלי אדני המלך העון ועל בית אבי והמלך וכסאו נקי" (פסוק 9) - האשה התקועית מדגישה שהחלטתו בדבר הצלת בנה, לא תחשב כחטא, ואת על מנת לגרום לדוד להחזיר את אבשלום מבלי שיהיה צורך להמיתו.

- "יזכר נא המלך את ה' אלוהיך מהרבת גאל הדם..." (פסוק 11) - היא מזכירה לדוד שה' הוא נגד גאולת דם, ולפיכך מובילה לכך שדוד יפסוק כנגד גאולת הדם, על מנת שפסק דינו הכולל יחול גם על אבשלום.
- "ולמה חשבת כזאת על אלוהים..." (פסוק 13) - לטענתה העם לא דרש את מותו של אבשלום, ולכן דוד צריך להשיבו.
- "כי מות נמות... ולא ישא אלוהים נפש וחשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח" (פסוק 14) - האישה התקועית מציגה בפני דוד את העובדה שכולם מתים, והמוות הוא נצחי. לכן, כל עוד דוד חי עליו להשיב את אבשלום.
שימוש בלשון מליצית:
- "וכבו את גחלתי..." (פסוק 7) - השמדת בנה הרוצח של התקועית תוביל לכיבוי הגחלת, כלומר לאיבוד זרעה.
- "וכמים הנגרים ארצה אשר לא יאספו..." (פסוק 14) - היא מדמה את המוות למים הנשפכים לארץ שלא ניתן לאוספם. המוות הוא סופי ובלתי הפיך.
- "כמלאך אלוהים" (פסוק 27 או 20) - היא מחמיאה לדוד על חכמתו.